

NORMATIVNI I ORGANIZACIONI ASPEKTI BORBE PROTIV TERORIZMA U FRANCUSKOJ

Sve do osamdesetih godina prošlog veka francuskog krivično zakonodavstvo ni na koji način nije upućivalo na pojam terorizma. Ovakvo stanje je u potpunosti prevaziđeno Donošenjem Krivičnog zakonika 1994. Godine, koji čitavo jedno poglavlje posvećuje terorizmu, a sam terorizam definiše kao krivično delo. Šta više uz osnovno krivično delo terorizma (klasični terorizam), normirano je i nekoliko međusobno komplementarnih inkriminacija koje u svojoj sveukupnosti gotovo bez ostatka "pokrivaju" teroristički kriminalitet: ekološki terorizam, zločinačko udruživanje u terorističke svrhe, finansiranje terorističkih poduhvata, I neprijavlivanja terorističkog dela ili napada na temeljne interese nacije. Antiterorističko krivično pravo otada se dopunjavalo različitim procesnim odredbama, među kojima je najvažnija novella Zakonika o krivičnom postupku od 2001. godine. Paralelno sa tim, u poslednjih četvrt veka izvršene su I ključne reforme na planu organizacije antiterorističke borbe u Francuskoj. Rezultat tih reformi predstavljaju više institucija, organa i službi nadležnih za sprečavanje isuzbijanje terorizma, i to kako na političko-administrativnom, tako i na operativnom nivou.

Ključne reči: *Krivično pravo, nacionalna bezbednost, terorizam, obaveštajno-bezbednosne službe, policija, Republika Francuska*

UVOD

Antiteroristički sistem u Francuskoj je izuzetno složen i razuđen, kako sa legislativnog, tako i sa organizacionog aspekta. Takvo stanje je rezultat različitih faktora, a pre svega činjenice da se u poslednjih pola veka ta zemlja premanentno suočavala sa izazovima unutrašnjeg i transnacionalnog terorizma u svim njihovim varijantama (desničarski i levičarski ideološki terorizam, separatistički terorizam na Korzici, u baskijskim provincijama i nekim prekomorskim teritorijama, bliskoistočni „revolucionarni“ terorizam, islamistički terorizam u zemlji i inostranstvu, itd.). S druge strane, prisutno je i shvatanje po kome su načini antiterorističke borbe u Francuskoj više

plod istorijskih slučajnosti i niza kompromisa, nego rezultat stalozene analize koja se bavi savremenim pretnjama.¹

U svakom slučaju, francusko krivično pravo nudi dva legislativna modela u borbi protiv fenomena terorizma. S jedne strane to je specifično, derogativno zakonodavstvo, dok je s druge strane to klasično, opšte zakonodavstvo pravila koje indirektno ali korisno doprinosi suzbijanju terorizma. Pri tome treba imati u vidu da je francusko antiterorističko zakonodavstvo *sensu stricto* novijeg datuma. Šta više, sve do osamdesetih godina prošlog veka francusko krivično zakonodavstvo ni na koji način nije upućivalo na pojam terorizma. Ovakvo stanje je u potpunosti prevaziđeno donošenjem novog Krivičnog zakonika 1994. godine, koji čitavo jedno poglavlje posvećuje terorizmu, a sam terorizam definiše kao krivično delo. Antiterorističko krivično pravo otada se dopunjavalo različitim procesnim odredbama, među kojima je najvažnija novella Zakonika o krivičnom postupku od 2001. godine.

Analogno tome, u poslednje tri decenije izvršene su i ključne reforme na planu organizacije antiterorističke borbe u Francuskoj. Rezultat tih reformi predstavljaju dva specifična nivoa institucija, organa i službi nadležnih za sprečavanje i suzbijanje terorizma. Reč je o političko-administrativnom i operativnom nivou. Na političko-administrativnom nivou izdiferencirali su se organi i tela posebno u političkoj i posebno u upravnoj (administrativnoj) ravni. Takođe se u okviru operativnog nivoa antiterorističke borbe može jasno razgraničiti kriminalistički (prikupljanje obaveštajnih saznanja) od egzekutivnog aspekta te borbe (suzbijanje terorizma).

ORGANIZACIONI ASPEKTI BORBE PROTIV TERORIZMA U FRANCUSKOJ

Na *političko-administrativnom nivou* antiterorističke borbe u Francuskoj osnovni činilac predstavlja *Savet za unutrašnju bezbednost* (Conseil de securite interieuri - CSI), koje faktički postoji još od 1986. godine, a zvanično je uspostavljeno posebnim dekretom iz 1997. godine. Kao organ pretežno političke prirode, Savet je zadužio jednu radnu grupu, pod rukovodstvom ministra unutrašnjih poslova, za stalni interesorni (međuministarski) proces vrednovanja terorističkih pretnji i načina na koji se može na njih odgovoriti.

Osim toga, od 1982. godine egzistira specijalizovani organ interesorne koordinacije pod nazivom *Međuministarski komitet za*

¹ Gayraud J. F.; Senat D., *Terorizam (Što znam?)*, Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2008, str. 57.

antiterorističke veze (Comite interministeriel de liaison antiterrorist – CILAT). Njime takođe predseđava ministar unutrašnjih poslova, a čine ga ministri odbrane, pravosuđa, spoljnih i unutrašnjih poslova i, po potrebi, čelnici drugih ministarstava. Pomenuti organ međuministarske koordinacije bavi se razradom načelnih mera za sprečavanje i suzbijanje terorističkih napada.

U *administrativnoj ravni* ovog vida borbe protiv terorizma, najpre se uoštava da se u novije vreme takva koordinacija po pravilu poverava posebnim organima državne uprave na nacionalnom nivou. Nasuprot tome, antiteroristička koordinacija na lokalnom planu ranije se poveravala i specijalizovanim pokrajinskim vlastima, tj. rukovodećem kadru teritorijalno nadležne policije. Takav je, na primer, bio slučaj osamdesetih godina prošlog veka na Korzici i u baskijskim pokrajinama.

S tim u vezi treba naglasiti da su specifične institucije interresorne koordinacije postojale su i ranije. Tako je u vreme Alžirskog rata postojala Služba za koordinaciju informacija iz Severne Afrike (Service de coordination des informations nordafricaines - SCINA). Kasnije je, zajedno sa sudskom policijom, Ured za vezu (Bureau de liaison - BDL) osnovao Informativnu agenciju i Upravu za nadgledanje teritorija. BDL se sastajao svakog dana, a jedini mu je zadatak bio borba protiv Organizacije tajne armije (Organisation de l'arme secrete - OAS). Tokom 1976. godine nastao je Stalni komitet za koordinaciju, dok je 1982. godine osnovan Ured za antiterorističku vezu (Bureau de liaison antiterrorist - BLAT).²

Inače, jednu od najpozantijih francuskih institucija za stručnu koordinaciju antiterorističkih organa i službi, koja aktivno deluje na državnom nivou, predstavlja *Jedinica za koordinaciju borbe protiv terorizma* (Unite de coordination de la lutte antiterrorist - UCLAT). Delujući kao interresorni (međuministarski) entitet počev od 1984. godine, a pod neposrednim rukovodstvom generalnog direktora nacionalne policije, UCLAT objedinjava sve državne službe koje doprinose antiterorističkoj borbi. Ova institucija se s pravom smatra i "organom protoka informacija". Naime, u Francuskoj UCLAT prihvata predstavnike stranih organa i službi zaduženih za boru protiv terorizma, a u inostranstvu raspolaže punktovima koje su postavili francuski policajci u onim zemljama koje se pozivaju na bilateralne sporazume o saradnji na području terorizma (Španija, Velika Britanija, Nemačka, Italija, i dr.).

S druge strane, u Ministarstvu pravde postoji *Ured za borbu protiv organizovanog kriminala, terorizma i pranja novca* pod vodstvom Odeljenja

² O razvoju francuske policije i organa bezbednosti do formiranja UCLAT-a vidi na primer: Stead J.Ph., *The Police of France*, MacMillan Pbs., New York; London, 1983, pp. 95-143.

za zločine i pomilovanja. Taj ured je nadležan za razradu pismenih projekata koji se odnose na antiterorističku borbu, ali i za praćenje javnog delovanja i za razvijanja saradnje s UCLAT-om i Generalnim sekretarijatom Narodne odbrane (SGDN). Osim toga, Ministarstvo privrede i finansija osnovalo je 2001. godine jedinicu zaduženu za borbu protiv finansijskog terorizma (FINTER), kojom predsedava predsednik Narodne banke. Najzad, u okviru analize terorističke pretnje, posebno treba naglasiti da bitnu ulogu imaju još dve interesorne institucijame - SGDN i CIR.

Međuresorski komitet za obaveštajne poslove (Comité Interministériel du renseignement - CIR), koji se nalazi na čelu bezbednosno-obaveštajnog sistema Republike Francuske, sa nadležnostima utvrđivanja opštih smernica za ukupno delovanje tog sistema. Komitetom predsedava premijer, a njegovi članovi su ministri inostranih i unutrašnjih poslova, odbrane i finansija, generalni direktor Nacionalne policije, te direktor Generalne direkcije za spoljnu bezbednost (DGSE). CIR je odgovoran Vrhovnom savetu odbrane kojim rukovodi Predsednik Republike,

Generalni sekretarijat za poslove nacionalne odbrane (Secretariat general de la Defense nationale – SGDN), na čijem je čelu generalni sekretar, potčinjen je Međuministarskom komitetu za obaveštajne poslove. U nadležnosti SGDN su koordinacija i rukovođenje radom obaveštajnih i bezbednosnih službi. Saglasno tome, ovo telo funkcioniše preko unutrašnjih linijskih jedinica za *obaveštajne poslove, odbranu, unutrašnju bezbednost i ekonomsku bezbednost.*

Na *operativnom nivou* borbe protiv terorizma u Francuskoj, a sa aspekta prikupljanja obaveštajnih saznanja, donedavno su vodeći akteri te delatnosti bile bezbednosne instiuucije organizaciono vezane za Ministarstvo unutrašnjih poslova, i to: *Direkcija za nadzor teritorije* (Direction de la surveillance du territoire - DST) i *Direkcija za opšta obaveštenja* (Direction des renseignements generaux - DRG). Pri tome je DST bio zadužen za međunarodni terorizam, odnosno za onaj koji potiče od stranih država ili stranih organizacija, dok je DRG bio nadležan za tzv. nacionalni terorizam - onaj koji dolazi iznutra.³ Ovakva podela delokruga rada bila je nekonzistentna i često je predstavljala izvor sukoba nadležnosti i rivaliteta. Osim toga, ekspanzija islamističkog terorizma je vremenom dodatno probudila rivalitet između ove dve službe.

³ U stvarnosti podela nadležnosti između DST i DRG više je bila geografska (unutrašnja i spoljna), nego tematska. Naime, DRG se bavla li terorističkim pretnjama stranog porekla kad su povezane sa separatizmom (ETA, itd) ili ekstremnom desnicom ili levicom (Crvene brigade, itd.) S druge strane, do početka 1980-ih DST se takođe bavio separatizmom u Francuskoj (FLNC, itd.)

Navedeni problemi direktno su uticali na objedinjavanje DST i DRG u jedinstvenu službu pod nazivom *Centralna direkcija za unutrašnji obaveštajni rad* (Direction Centrale du Renseignement Intérieur - DCRI).⁴ Smatra se da razlozi za uspostavljanje DCRI tokom 2008. godine leže u čestim preplitanjama u radu DST i DRG, ali i u povećanoj opasnosti po nacionalnu bezbednost od međunarodnog terorizma i transnacionalnog kriminala. Po svojoj prirodi, DCRI je *kontraobaveštajna služba i služba državne bezbednosti*, prioritetno usmerena na zaštitu ustavnog poretka, suprotstavljanje terorizmu i organizovanom kriminalu. Pored toga, u nadležnosti DCRI je i nadzor ekstremističkih organizacija i grupa, te za borbuprotiv visokotehnološkog kriminala.

Službu DCRI čini oko 7.000 pripadnika, na čelu sa direktorom, organizovanih u okviru šest centralnih uprava, i to u okviru:

- Uprave za zaštitu ekonomije,
- Uprave za borbu protiv terorizma,
- Uprave za zaštitu komunikacija,
- Uprave za zaštitu ustavnog poretka,
- Uprave za kontraobaveštajni rad i
- Uprave za opštu administraciju .

Dok je DCRI nadležna za prikupljanje obaveštajnih saznanja o terorizmu u Francuskoj, bez obzira na to odakle pretnje potiču, za prikupljanje obaveštajnih saznanja o terorizmu u inostranstvu nadležna je *Generalna direkcija za spoljnu bezbednost* (Direction Generale de la Securite Exterieur - DGSE).⁵ Osnovni pravci interesovanja DGSE, koja je formalno u sastavu Ministarstva odbrane, su: zagranično prikupljanje obaveštajnih podataka od značaja za vojne, političke, privredne i druge interese Francuske; prikupljanje obaveštajnih podataka iz oblasti nauke, tehnologije i informatike; ofanzivno praćenje rada stranih obaveštajnih službi, i drugo.

DGSE je po svom sastavu mešovita vojno-civilna služba, u kojoj je udeo civilnih službenika oko 60%. Ima oko 2.800 službenika, na čelu sa generalnim direktorom. Pomenuta služba je u svom sedištu u Parizu organizovana u četiri osnovne linijske organizacione jedinice:

⁴ U sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova pored DCRI, treba spomenuti i *Informativnu službu policijske prefekture Pariza*, koje se takođe bavi prikupljanjem obaveštajnih saznanja o terorizmu, a kao razlog njenog daljeg egzistiranja navodi se istorijska autonomija policijske prefekture.

⁵ U pitanju je centralna spoljna obaveštajna služba Republike Francuske uspostavljena 1982. godine, putem preimenovanja i preuzimanja ljudstva i dokumentacije dotadašnje *Službe za spoljnu dokumentaciju i kontrašpijunažu* (Service de Documentation Extérieur et de Contre-Espionage - SDECE).

- *Direkcija za strategijska pitanja;*
- *Direkcija za obaveštajne poslove;*
- *Direkcija za dokumentaciju;*
- *Direkcija za administraciju.*

Posmatrano sa *egzekutivnog aspekta*, suzbijanje terorizma je prvenstveno u nadležnosti *Centralne direkcije sudske policije* (Direction centrale police judiciaire – DCPJ), koja raspolaže *Nacionalnom antiterorističkom divizijom* (Division nationale antiterrorist - DNAT), osnovanom tokom 1998. godine. DNAT deluje u saradnji sa lokalnim službama sudske policije, a ne kao njihova konkurencija. Naime, DNAT se u zemlji oslanja na kriminalistička odeljenja Pokrajinskih službi sudske policije (*Services regionaux de police judiciaire – SRPJ*), uključujući Antiterorističko odeljenje kriminalističke brigade Pariza, kao i na *Interventne istražne brigade* (Brigades de recherches et d'intervention - BRI), inače specijalizovane za tajni nadzor i praćenje. Osim toga, i *Centralni ured za suzbijanje banditizma* (Office central de repression du banditisme - OCRB) se povremeno uključuje kao ispomoć u poslovima nadzora i drugim stručnim zadacima.

Najzad, i Uprava za *borbu protiv terorizma* DCRI raspolaže sudskim ovlašćenjima u suzbijanju međunarodnog terorizma. Takođe, DCPJ i DCRI deluju u tesnoj vezi sa magistratima u Parizu, koji su okupljeni pod okriljem istražnih sudova i *Centralne službe za borbu protiv terorizma* (Service central de lutte antiterrorist – SCLAT), što je oficijelni naziv za bivšu XIV sekciju državnog tužilaštva Pariza. Po neki ocenama, reč je o dve specijalizovane sudske strukture vrlo skromnih razmera u odnosu na težinu zadatka - pet magistrata u državnom sudstvu i četiri u istražnom.⁶

Hapšenja osumnjičenih za terorizam, po pravilu, obavljaju same specijalizovane službe (*DCRI, DCPJ*). Međutim, ako intervencija zahteva posebnu opremljenost i obučenost, hapšenja vrše pripadnici *Interventna grupa Nacionalne žandarmerije* (Grupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale – GIGN), osnovane 1976. godine ili jedinice poznate pod nazivom *Istrage, asistencije, intervencije i odbrana* (Recherch, assistance, intervention et disuasion – RAID) osnovane 1985. godine. Posebno treba naglasiti da RAID nije samo interventna jedinica, već je i specijalizovana za nadzor i tajno praćenje. Šta više, RAID je subspecijalizovana za infiltriranje prikrivenih islednika u terorističkom sredine, zbog čega ta jedinica deluje pod ovlašćenjima UCLAT i stoji na raspolaganju svim policijskim službama.

⁶ Gayraud J. F.; Senat D., *op.cit.*, str. 57.

LEGISLATIVNI SPEKTI BORBE PROTIV TERORIZMA U FRANCUSKOJ

Već je istaknuto da se u francuskom pravu za dela terorističkog kriminaliteta predviđaju znatna odstupanja na planu prekrivičnog i krivičnog postupka (tzv. derogativni propisi), s ciljem što efikasnijeg suzbijanja terorizma. U period od 1986. do 1994. godine čak je i osnovni delikt terorizma bio zakonski definisan implicitno, tačnije odredbom člana 706-16 francuskog Zakonika o krivičnom postupku. Naime, krivična dela su se smatrala terorističkim ako su u vezi sa "individualnim ili kolektivnim poduhvatom kome je cilj teško narušavanje javnog reda zastrašivanjem ili terorom". Iz toga proizlazi da je svojevremeno francuski zakonodavac "teško remećenje javnog reda" odredio kao cilj izvršenja, a da je neposrednu radnju učinioa (npr. podmetanje eksploziva) definisao kao sredstvo za izvršenje tog cilja. Takvim rešenjem terorizam je bio izdvojen iz opšteg kriminaliteta, budući da je tamo teško remećenje javnog reda posledica, a ne cilj izvršenja.

Kvalifikacija nekog krivičnog dela terorističkim deliktom u konkretnom slučaju, u francuskom pravu je povlačila niz odstupanja od redovne krivične procedure (cetralizacija krivičnog gonjenja, dodatno produženje trajanja pritvora, isključenje sudija-porotnika i dr.), kao i "pojačanje i drugačije uređenje sankcija" (zabrana boravka, podsticanje na pokajanje i dr.), te čitav niz drugih mera (proširenje polja inkriminacije, obeštećenje žrtava iz garantnih fondova protiv terorističkih dela i sl.).⁷ Krajem 2001. godine doneti su i novi propisi o borbi protiv terorizma u Francuskoj kojima su dalje proširena prava organa bezbednosti na operativnom nivou (posebno u sferi prikupljanja obaveštajnih saznanja), a u odnosu na prisluškivanje telefonskih razgovora, kontrolu elektronske pošte i pretresanje automobila osumnjičenih.

Krivični zakonik koji je u Francuskoj na snazi od 1994. godine uklopio se u bitno drugačiju i odvažniju perspektivu, predviđajući jedno poglavlje posvećeno terorizmu (teroristički akti: knjiga IV, glava II, poglavlje I, čl.421 – 1, 421 – 2, 421 – 3, 421 – 4), ali i eksplicitno određujući terorizam kao posebno krivično delo. S druge strane, i sam zakonski opis osnovnog krivičnog dela terorizma ukazuje na originalnost francuskog zakonodavca iako se, kao i kod svih drugih krivičnih dela, terorističke radnje sastoje se od objektivnih elementa (radnje sa posledicom, protivpravnosti i određenosti u zakonu) i vinsti (umišljaja i namere). Naime, francuski zakonodavac je ovde postupio na originalan način

⁷O tim rešenjima detaljnije videti: Bolle P., "Le droit et la repression du terrorisme", *Revue internationale de criminologie et de police technique*, no.2/1977, pp. 121-128; Barbot I. et al., "Borba protiv terorizma u Francuskoj nove orijentacije", *Bezbednost*, br. 4/1988, str. 416-420; etc.

stvarajući četiri serije autonomnih krivičnih dela, pri čemu se služio dvema tehnikama: ili upućivanjem na krivična dela opšteg prava ili stvaranjem tzv. rodnih krivičnih dela.

U svakom slučaju, francuski zakonodavac je eksplicitno normirao sledeća dela terorističkog kriminaliteta: osnovno krivično delo terorizma (klasični terorizam), ekološki terorizam, zločinačko udruživanje u terorističke svrhe i finansiranje terorističkih poduhvata.⁸ Ova dela predstavljaju pojavne oblike materijalnog elementa teroristog kriminaliteta, ali ih treba posmatrati i u sa aspekta specifične vinosti, te u kontekstu već pomenutog člana 706-16 Zakonika o krivičnom postupku (“okvir terorističkih krivičnih dela”)

U pogledu zakonskog određenja obeležja pojedinih terorističkih krivičnih dela, uočava se da je osnovni delikt (*klasični terorizam*) određen upućivanjem na rodna krivična dela. Konkretnije posmatrano, odredba člana 421-1 francuskog Krivičnog zakonika određuje, da “terorističke radnje čine sledeća krivična dela” :

1. Umišljajni napadi na život, umišljajni napadi na telesni integritet, otmica i protivpravno lišenje slobode, kao i otmica aviona, broda ili bilo kog drugog prevoznog sredstva, navedenog u knjizi II Krivičnog zakonika.

2. Krađe, iznude, uništenja, oštećenja i umanjenja vrednosti, kao i kompjuterska krivična dela navedena u knjizi III Krivičnog zakonika.

3. Krivična dela borbenih grupa i raspuštenih pokreta, navedena u članovima 431-13 do 431-17 Krivičnog zakonika i krivična dela navedena u članovima 434-6 i 441-2 do 441-5 Krivičnog zakonika.

4. Proizvodnja i posedovanje mašina, ubilačkih naprava ili eksploziva, navedenih u članu 3 zakonika od 1871. godine, kojim se ukida odredba od 1870. godine O proizvodnji ratnog oružja, i to:

- ✓ proizvodnja, prodaja, uvoz ili izvoz eksplozivnih materija navedenih u članu 6 zakona od 1970. godine kojim se menjaju propisi o barutnim i eksplozivnim materijama;
- ✓ Nabavljanje, držanje, prevoz ili nezakonito nošenje eksplozivnih materija ili naprava proizvedenih od tih materija, navedenih u članu 38 Uredbe sa zakonskom snagom od 1939. godine koja propisuje postupanje sa ratnom opremom, oružjem i municijom.

⁸ Postoji i posebno krivično delo neprijavlivanja terorističkog dela ili napada na temeljne interese nacije (čl. 434-2 KZ Francuske) koje, u suštini, predstavlja kvalifikovani oblik opšteg krivičnog dela neprijavlivanja zločina iz člana 434-1 KZ Francuske.

- ✓ držanje, nošenje i prevoz oružja i municije prve i četvrte kategorije, nabrojanih u članovima 24, 28, 31 i 32 navedene Uredbe sa zakonskom snagom;
- ✓ krivična dela navedena u članovima 1 i 4 Zakonika od 1972. godine koji zabranjuje unapređivanje, proizvodnju, držanje, usklađivanje, nabavljanje i ustupanje biološkog oružja ili oružja na bazi otrova,
- ✓ krivična dela navedena u članovima 58 do 63 zakona od 1998. godine o primeni Konvencije od 1993. godine O zabrani unapređivanja, proizvodnje, uskladištenja i upotrebe hemijskog oružja i njihovom uništavanju.

5. Prikrivanje neke od posledica krivičnih dela sadržanih u gore navedenim tačkama 1 do 4.

6. Krivična dela pranja novca predviđena u poglavlju IV odseku II knjige III Krivičnog zakonika. (sa važnošću do kraja 2003. godine).

7. Krivična dela lica koja raspolažu povlašćenim informacijama predviđena u članu L 465-1 Monetarnog i finansijskog zakonika (sa važnošću do kraja 2003. godine).

Ekološki terorizam po svom predmetu i zakonskom opisu vrlo originalno krivično delo.⁹ Njega je francuski zakonodavac propisao 1992. godine, u nemogućnosti da se pozove na radnje sadržane u klasičnim krivičnim delima. Delo se sastoji u unošenju u atmosferu, u tlo, u podzemlje ili u vode, uključujući i vode teritorijalnog mora, materija koje bi zbog svoje prirode mogle ugroziti zdravlje čoveka ili životinja ili prirodne okoline, kad je takva radnja preduzeta namerno i u vezi sa nekom individualnom ili kolektivnom akcijom koja ima za cilj težak poremećaj javnog poretka zastrašivanjem ili terorom (čl. 421-2 KZ Francuske).

Očigledno je da se ovde radi o tipičnom ekološkom krivičnom delu, koje je francuski zakonodavac svesno oblikovao ekstenzivno da bi sprečio njegovu zloupotrebu u terorističke svrhe. Zbog toga je da način propisao da se radnja izvršenja sastoji u samom unošenju materije koje određuju njihovi učinioci a ne njihov sastav. Isto tako, zakonsko biće ukazuje da je ovde reč o formalnom krivičnom delu, koje je svršeno samim činom preduzimanja radnje, a nazavisno od posledica koja iz njega proizilaze. Na taj način se ovim deliktom obuhvataju aktivnosti vezane za savremene oblike nekonvencionalnog terorizma - nuklearni, bakteriološki, hemijski i biološki terorizam (posebno teroristički napadi antraksom).

⁹ O krivičnom delu ekološkog terorizma detaljnije vidi: Mayaud Z., *Le terrorisme*, Daloz, Prais, 1997, pp. 23-27.

Zločinačko udruživanje u terorističke svrhe je posebno krivično delo terorizma koje se u odrebi člana 422-1 KZ Francuske definiše kao “učestvovanje u grupi ustanovljenoj ili u dogovoru uspostavljenoj radi pripremanja, vidljivog iz jedne ili više činjenica, jednog od terorističkih dela opisanih u predhodnim članovima Krivičnog zakonika”. Inače je inkriminisanje zločinačkog udruživanja kao terorističkih krivičnih dela novina uvedena zakonskom novelom od 1996. godine. Sve do tada zločinačko se udruživanje nije eksplicitno ubrajalo među teroristička krivična dela, iako je bilo obuhvaćeno predviđenim derogirajućim uslovima propisanim u već pomenutom članu 706-16 francuskog ZKP.

Finansiranje terorističkih je posebno krivično delo terorizma koje se u odrebi člana 421-2-2 KZ Francuske definiše na sledeći način: “Ko finansira teroristički poduhvat tako što nabavlja ili prikuplja sredstva, vrednosti ili bilo kakva druga dobra ili upravlja njima ili daje savete u tu svrhu, sa namerom da se ta sredstva, vrednosti ili dobra upotrebe, znajući da su namenjena, u celosti ili delimično, da budu upotrebljena radi počinjenja terorističkih dela predviđenih u predhodnom poglavlju Krivičnog zakonika, nezavisno od eventualnog počinjenja takvog dela”. I ovde je reč je o formalnom krivičom delu, čiji je pokušaj takođe kažnjiv, ustanovljenom zakonskom novelom od 2001. godine u smislu čl. 689-10 ZKP.¹⁰

U pogledu *subjektivnog elementa* zajedničkog za sva teroristička krivična dela, očigledno je da u tom smislu najmanji zajednički saržalac predstavljaju ciljevi sa kojima učinilac nastupa, odnosno condition sine qua non predstavljaju pobuda i ideološki kontekst izvršenja. Francuski zakonodavac je, prema tome, tradicionalnom zahtevu za direktnim umišljajem pojačanim namerom dodao i zahtev da u konkretnom slučaju mora postojati veza s kontekstom krivičog dela. Drugim rečima, svaka radnja koja je u suštini sredstvo za izvršenje terorizma (ubistvo, otmica, krađa, i sl.) mora biti izvršena sa direktnim umišljajem koji obuhvata i svest o individualnom ili kolektivnom poduhvatu čiji je cilj teška povreda javnog reda zastrašivanjem ili terorom (čl. 421-1 i 421-2 KZ Francuske). Sud će stoga kod učinioca utvrđivati dve vrste umišljaja, odnosno namere: namera da se počini neko od nasilnih ili drugih odgovarajućih krivičnih dela (dolus generalis), ali i namera da se data kriminalna radnja uklopi u okvir i kontekst terorizma, tj. teroristička pobuda (dolus specialis).

Ukoliko se određena kriminalna radnja kvalifikuje kao teroristička aktivnost, francuski zakonodavac omogućava policiji i pravosudnim organima da po potrebi primene derogativne propise, kojima predstavljaju

¹⁰ U pitanju je Zakon o svakodnevnoj sigurnosti koji u interno pravo integriše odredbe međunarodne Konvencije za suzbijanje finansiranja terorizma, otvorene za potpisivanje u Njujorku 2000. godine.

*odstupanja od redovnog krivičnog postupka.*¹¹ U propisivanju ovakvih odrebi, zakonodavac je morao imati u vidu demokratske zahteve i civilizacijske tekovine koje su nalagale da se sve faze u posebnom postupku za teroristička krivična dela, od prekrivičnog postupka do glavnog pretresa I postupka po pravnim lekovima, urede tako da su opšta, klasična procedura prilagodi efikasnosti postupka a da se istovremeno ne dovode u pitanje opšta ravnoteža sa garancijama prava na odbranu (tzv. jednakost oružja). Najznačajnija odstupanja su u sferi prikupljanja dokaza, na planu centralizacije krivičnog gonjenja i istrage, kao i u pogledu sastava i nadležnosti krivičnog suda koji treba da rasvetli i reši datu krivičnu stvar.

Centralizacija krivičnog progona i istrage je rezultat primene načela konkurencije nadležnosti, koje faktički predstavlja odstupanje od tradicionalnih pravila za određivanje mesne nadležnosti krivičnog suda. Ta pravila su uvedena zakonom od 1986. godine, s tim što su u međuvremenu potvrđena i u važećem Zakoniku. Reč je o odredbama čl. 74-76 Zakona od 1992. godine čiji je oficijelni naziv “O kaznenom progonu, istrazi i suđenju terorističkih dela”, ali koji je poznatiji kao “zakon prilagođavanja”. Naime, ovaj propis sadrži derogirajuće norme koje se imaju primeniti na teroristička dela počinjena u inostranstvu za koja se može suditi po francuskom Krivičnom zakoniku, a pod uslovima predviđenim u članovima 113-6 do 113-12 KZ.

Pravila o nadležnosti rukovode se načelom konkurencije nadležnosti i između pariskih sudova koji su normalno nadležni primenom pravila o mesnoj nadležnosti. Član 706-17 ZKP naime određuje da u pogledu krivičnog progona, istrage i suđenja za krivična dela obuhvaćena članom 706-16 ZKP državni sudija, istražni sudija, kazneni sud za prestupe i porotni sud u Parizu imaju konkurentnu nadležnost s onim za koje to proizlayi iz pravila o redovnoj mesnoj nadležnosti. Načelo konkurencije nadležnosti važi i u postupku za maloletnike.

Načelo konkurencije nadležnosti omogućava specijalizaciju i centralizaciju krivičnog progona, istrage i suđenja u Parizu (služba SCLAT u okviru državnog tužilaštva, specijalizovane istražne sudije, posebni porotni sud). Isto tako, teroristička dela finansijskog karaktera (pranje novca, krivična dela osoba koje raspolažu povlašćenim informacijama, finansiranje terorističkih poduhvata) se nakon 2001. godine mogu se poveriti pravosudnim službenicima upućenim na rad u službe specijalizovane za istrage u predmetima privrednog i finansijskog kriminala (službe poznate pod nazivom „Privredni i finansijski centar”) pri Okružnom sudu u Parizu, a u smislu odredbe člana 706-17 ZKP.

¹¹ O derogativnim krivičnoprocesnim institutima u funkciji borbe protiv terorizma detaljnije vidi: Mayaud Z., *op.cit.*, pp. 89-119.

Najzad, koncentrovana *nadležnost specijalnog porotnog suda za terorističke zločine* u praksi predstavlja odustajanje od laičke porote. Ne dovodeći u pitanje karakter porotnih sudova kao redovnih sudova za teža krivična dela (zločine), francuski zakonodavac je 1986. godine iz pragmatičnih razloga ipak predvideo izuzetak u pogledu njihovog sastava i delovanja kada je u pitanju suđenje za terorističke zločine i koneksne prestupe. Reč je o izostanku laičke porote u smislu člana 706-25 ZKP, što je slučaj i kod suđenja za pojedine delikte organizovanog kriminala (npr. za trgovinu drogom) i još neka teška krivična dela.

“Porotni” sud u takvom slučaju čine, pored predsednika veća, još šest članova veća, koji su pozivne sudije. Takvim sastavom sudskog veća zakonodavac je želeo da spreči svaki pokušaj zastrašivanja ili pretnje odmazdom neprofesionalnim sudijama – pravim porotnicima. Presude specijalnog porotnog suda mogu se, u skladu sa opštim propisima, pobijati žalbom pred sudom pravnog leka, koji se takođe sastoji od profesionalnih sudija, i to pred predsednikom i osam članova žalbenog veća (čl. 696-6 ZKP).

Porotni sud za maloletnike ostraže u istom sastavu kad sudi za teroristička kaznena dela, u skladu sa odredbama uredbe od 1945. godine. Zbog toga je propisano da se u slučajevima kada su u istom predmetu optužene punoletne i maloletne osobe, postupak mora razdvojiti tako da se punoletnim optuženicima odvojeno sudi pred specijalno sastavljenim porotnim sudom.

ZAKLJUČAK

Sve do osamdesetih godina prošlog veka francusko krivično zakonodavstvo ni na koji način nije upućivalo na pojam terorizma. Ovakvo stanje je u potpunosti prevaziđeno donošenjem novog Krivičnog zakonika 1994. godine, koji čitavo jedno poglavlje posvećuje terorizmu, a sam terorizam definiše kao krivično delo. Šta više uz osnovno krivično delo terorizma (klasični terorizam), normirano je i nekoliko međusobno komplementarnih inkriminacija koje u svojoj sveukupnosti gotovo bez ostatka “pokrivaju” teroristički kriminalitet: ekološki terorizam, zločinačko udruživanje u terorističke svrhe, finansiranje terorističkih poduhvata, i neprijavljanja terorističkog dela ili napada na temeljne interese nacije.

Antiterorističko krivično pravo otada se dopunjavalo različitim procesnim odredbama, među kojima je najvažnija novella Zakonika o krivičnom postupku od 2001. godine. Danas francusko krivično pravo nudi dva legislativna modela u borbi protiv fenomena terorizma, pri čemu poseban značaj ima u međuvremenu razvijeno tzv. derogativno zakonodavstvo (antiterorističko zakonodavstvo *sensu stricto*). Ono u

francuskom pravu povlači niz odstupanja od redovne krivične procedure i uobičajenog uređenja sankcija (cetralizacija krivičnog gonjenja, dodatno produženje trajanja pritvora, isključenje sudija-porotnika, zabrana boravka, podsticanje na pokajanje i dr.), ali i čitav niz drugih kriminalni-političkih mera (proširenje polja inkriminacije, obeštećenje žrtava iz garantnih fondova protiv terorističkih dela i sl.).

Paralelno sa tim, u poslednjih četvrt veka izvršene su i ključne reforme na planu organizacije antiterorističke borbe u Francuskoj. Rezultat tih reformi predstavljaju više institucija, organa i službi nadležnih za sprečavanje i suzbijanje terorizma, i to kako na političko-administrativnom, tako i operativnom nivou. Najznačajnija među njima su: Međuministarski komitet za antiterorističke veze (CILAT), Jedinica za koordinaciju borbe protiv terorizma (UCLAT), Generalnim sekretarijatom Narodne odbrane (SGDN), Međuresorski komitet za obaveštajne poslove (CIR), Ured za borbu protiv organizovanog kriminala, terorizma i pranja novca u okviru Ministarstva pravde, jedinica za borbu protiv finansijskog terorizma pri Ministarstvu privrede i finansija (FINTER), Centralna direkcija za unutrašnji obaveštajni rad (DCRI), Generalna direkcija za spoljnu bezbednost (DGSE), Nacionalna antiteroristička divizija sudske policije (DNAT) i Centralna policijska služba za borbu protiv terorizma (SCLAT).

Ovakvo uređenje institucija, organa i službi nadležnih za borbu protiv terorizma ima svoju pozitivnu stranu, naročito kada je reč o specijalizaciji službi i interesornih tela, ali u velikoj meri i kompromituje francuski policijski sistem koji u teoriji godinama smatran naizrazitijim predstavnikom evopskog, centralizovanog modela policijskog sistema. Nema sumnje da su sprovedene reforme diktirane kako objektivnim potrebama (savremeni rizici i pretnje bezbednosti i sl.), tako i razvojem pojedinih organa državne uprave. S druge strane, ne treba minimizirati ni već pomenuto shvatanje teorije po kome su načini antiterorističke borbe u Francuskoj više plod istorijskih slučajnosti i niza kompromisa, nego rezultat staložene analize koja se bavi savremenim pretnjama.

Momčilo Sekulić, Podgorica

NORMATIVE AND ORGANIZATIONAL ASPECTS OF THE FIGHT AGAINST TERRORISM IN FRANCE

Until the eighties years of the last century, the French criminal law in any way suggested on the concept of terrorism. This situation is completely overcome 1994. by the adoption of the Criminal Code, which devotes an entire chapter to terrorism, and terrorism itself define as a criminal offense. What more, with the criminal act of terrorism (Terrorism classic), a standardized and several mutually complementary incrimination, which in their totality virtually no residue "covering" terrorist crime: ecological terrorism, criminal conspiracy for terrorist purposes, the financing of terrorist enterprise, and failing to report terrorist acts or attack on the fundamental interests of the nation. Anti-terrorist criminal law since it complemented the different procedural provisions, among which the most important is the novella of the Code of Criminal Procedure since 2001. year. In parallel, in the last quarter-century have been carried out and the key reforms in the field of anti-terrorist organization fighting in France. The result of these reforms are a number of institutions, bodies and agencies responsible for preventing and combating terrorism, both at the political and administrative, and operational levels.

Key words: *Criminal law; national security; terrorism; policy; France*